

Список використаної літератури:

1. Аркуша Л.І. Основи методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності при наявності корумпованих зв'язків: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. – Одеса, 2001.
2. Куликов В.И. Основы криминалистической теории организованной преступной деятельности. – Ульяновск, 1994.
3. Лизогуб Б.В. Організовані злочинні угруповання: класифікація та заходи протидії: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. – Х., 2004.
4. Ляш А.О., Стахівський С.М. Докази і доказування у кримінальному судочинстві: Навч. посібник / За наук. ред. Ю.М. Грошевого. – К., 2006.
5. Славгородская О.А. К вопросу о структуре организованной преступной деятельности // Актуальные проблемы криминалистики на современном этапе: Сб. науч. статей / Под ред. З.Д. Еникеева. – Уфа, 2003. – Ч. 1. – С. 236.
6. Трусов А. И. Основы теории судебных доказательств. — М., 1960.
7. Яблоков Н.П. Криминалістика: Учебник. – М., 2000.
8. Яблоков Н.П. Расследование организованной преступной деятельности: Практ. пособие. – М., 2002.

Надійшла до редакції 01.11.2012

ЩЕРБАКОВ М.В., здобувач
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 343.985

ТИПОВІ СЛІДЧІ ПОМИЛКИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ

У статті міститься науково-практичний аналіз типових слідчих помилок, яких припускаються під час розслідування вбивств.

я ц 4 я ц Розслідування вбивств, типові слідчі помилки.

В статье содержится научно-практический анализ типичных следственных ошибок, которые допускаются при расследовании убийств.

я ц 4 я ц расследование убийств, типичные следственные ошибки.

Article is devoted to scientific and practical analysis of typical mistakes committed in investigation of murders.

Keywords: investigation of murders; typical investigation mistakes.

Такий вид кримінальних правопорушень, як вбивства, посягає на найцінніше – життя людини. Їх вчинення викликає підвищену суспільну стурбованість, адже вбивство позбавляє потерпілого життя та заподіює надзвичайно тяжку шкоду його рідним і близьким.

Пошуки шляхів підвищення ефективності їх розкриття та розслідування ведуться в різних напрямках. Один з них – наукова розробка проблематики типових слідчих помилок.

В юридичних джерелах знайшла своє визнання проблематика слідчих помилок, зокрема, такі вчені, як В.С. Бурданова, Н.Л. Гранат, В.Н. Карагодін, Н.С. Карпов, В.А. Лазарева, А.Б. Марченко, А.И. Михайлов, Е.В. Морозова, В.В. Рябоконт, С.А. Шейфер, і ін. вказували на важливе значення дослідження цього питання [2-5; 8-10; 12; 16]. Однак в їх працях, як правило, зазначалось про необхідність дослідження слідчих помилок загалом, а не стосовно окремих видів і категорій кримінальних правопорушень.

У роботах, присвячених питанням розкриття й розслідуванню вбивств, найчастіше висвітлювалися окремі положення методики й організації їхнього розслідування (О.В. Александренко, А.І. Дворкін, А.Л. Прокопів, О.В. Синєокий, Є.В. Тихонова, І.В. Усанов та ін.) [1; 7; 11; 13-15]. Розгляд питання типових слідчих помилок, яких припускаються під час розслідування цих кримінальних правопорушень, має фрагментарний характер, а отже, потребує ґрунтовнішого дослідження.

Незважаючи на професійну майстерність більшості слідчих органів внутрішніх справ, під час розслідування вбивств вони припускаються низки помилок; як правило, це пов'язано з

відсутністю досвіду роботи з цими кримінальними правопорушеннями у зв'язку з тим, що до 2010 р. вони були підслідні органам прокуратури.*

Враховуючи зазначене, метою статті є виділення найчастіших типових помилок під час розслідування вбивств.

В етимологічному розумінні помилка – це “неправильність у діях і думках” [6, с. 152].

Помилитися – значить припуститися помилки, обманутися. В юридичній літературі та юрисдикційній практиці широко використовується термін “слідча помилка” для характеристики будь-яких погрешностей в роботі слідчих підрозділів.

Поняття слідчих помилок притаманні такі істотні ознаки: 1) помилки здійснюють самостійні суб'єкти процесуальної діяльності, які мають право розкривати та розслідувати злочини; 2) помилки свідчать про недотримання цільових настанов процесуального провадження; 3) усі помилки є об'єктивно протиправними; 4) вони являють собою порушення вимог, які визначають правомірність процесуальної діяльності; 5) помилки повинні усуватися правовими засобами [5, с. 107-109].

Вважаємо, що певна частина слідчих помилок породжується відступом слідчого від приписів кримінально-процесуального закону, що, як правило, виникає у зв'язку з неправильною оцінкою слідчим правомірності своїх дій (через відсутність досвіду роботи з такими кримінальними правопорушеннями чи недостатність необхідних знань, коли слідчий суб'єктивно впевнений, що чинить правильно, відповідно до закону, тоді як у дійсності він порушує його). Виникнення іншої частини помилок зумовлено незнанням або нехтуванням слідчим науковими рекомендаціями, розробленими криміналістикою (зокрема, вчень про криміналістичну характеристику злочинів, основ методики розслідування, механізму висування і перевірки слідчих версій; тактики проведення слідчих дій та оперативно-розшукових заходів).

Слідчі помилки мають негативні наслідки (або можливість їх настання) для розслідування кримінального правопорушення [9, с. 7].

Такими негативними наслідками можуть бути: втрата доказів; складнощі у проведенні слідчих дій; закриття кримінального провадження (у зв'язку з недоведеністю вини); зупинення провадження; відмова від давання показань; давання помилкових показань; нерозкриття кримінального правопорушення; повернення кримінальної справи на додаткове розслідування (за Кримінально-процесуальним кодексом України 1960 р.).

Крім цього, після набрання чинності новим Кримінально-процесуальним кодексом України 2012 р. слідчий вже не зможе розраховувати на можливість усунути недоліки розслідування після направлення провадження до суду, оскільки інститут додаткового розслідування скасовано. Відповідно, кримінальні правопорушення за такими кримінальними провадженнями, в яких недостатня доказова база, здебільшого будуть залишатись нерозкритими, а злочинці уникнуть передбаченої законом відповідальності.

Враховуючи зазначене, особливої актуальності як із теоретичної, так і з практичної точки зору набуває дослідження проблематики слідчих помилок під час розслідування окремої категорії кримінальних правопорушень, зокрема вбивств, адже їх аналіз та типологізація дозволять активізувати боротьбу з ними. Заходи, що впливають на процес усунення слідчих помилок, покликані виправляти та попереджувати їх. Ознайомлення слідчих з типовими помилками дасть їм можливість уникнути особистих прорахунків при здійсненні професійної діяльності.

Серед основних недоліків, що зустрічаються при розслідуванні вбивств, можна виділити такі:

При організації та плануванні розслідування: цілеспрямована слідчо-оперативна робота за нерозкритими умисними вбивствами проводиться лише протягом перших кількох місяців. У подальшому надається перевага складанню та накопиченню довідок, які не містять необхідної для розслідування інформації, висунуті версії належним чином не відпрацьовуються, не оновлюються плани слідчих та оперативно-розшукових заходів з урахуванням нових обставин у

* Тільки Законом України від 21 травня 2010 р. № 2286-VI в Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 р. до статті 112 (слідчість) було внесено зміни, після чого ОВС почали розслідувати вбивства.

справі.

При проведенні слідчих дій та оперативно-розшукових заходів: внаслідок недоліків у плануванні та організації розслідування не проводяться всі необхідні у справі слідчі дії або проводяться несвоєчасно, не вживаються заходи щодо встановлення осіб, які їх вчинили.

Нерідко надані Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» повноваження не використовуються, а проведені заходи здійснюються формально, без урахування даних досудового розслідування, без аналізу зібраних матеріалів, висунення інших версій.

Зустрічаються поодинокі випадки, коли оперативно-розшукових справ щодо розшуку обвинувачених у вбивствах взагалі не було заведено.

Факти несвоєчасного заведення оперативно-розшукових справ, за даними Генеральної прокуратури України, виявлено в Донецькій, Дніпропетровській, Луганській, Чернігівській і Вінницькій областях.¹

З самого початку досудового розслідування і проведення першої слідчої дії зазвичай стрімко зростає необхідність в одночасному проведенні низки слідчих (розшукових) дій у зв'язку з установами потерпілих і свідків; установами, затриманням співучасників, проведенням допиту цих осіб; огляду місця події; обранням запобіжних заходів; призначенням нових експертиз, проведенням інших слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів. Зволікання у проведенні необхідних слідчих (розшукових) дій може призвести до втрати важливих доказів. Водночас один слідчий не в змозі якісно та одночасно здійснювати весь обсяг необхідної слідчої роботи. Тому при розслідуванні вбивств слід залучати достатню кількість сил та засобів.

Результативність будь-якої слідчої дії буде тільки в тому випадку, коли вона чітко спланована: визначена черговість її проведення поряд з усім комплексом слідчих дій, які слід провести; обрана сукупність тактичних прийомів, які доречно застосувати, складено план її проведення, залучено необхідних спеціалістів до її проведення тощо. Однак на практиці недотримання вказаних вимог щодо підготовки та проведення слідчих дій саме і сприяють виникненню слідчих помилок.

Так, неналежна підготовка до проведення допиту (неознайомлення з матеріалами кримінального провадження, нескладання відповідних планів) призводить до того, що нез'ясованими залишаються обставини, які мають доказове значення. Під час розслідування вбивств планувати проведення допиту необхідно з урахуванням низки специфічних та складних питань, що залежать від конкретних обставин його вчинення, особи потерпілого, слідової картини; умов очевидності чи неочевидності події, що сталася тощо.

При проведенні огляду місця події розповсюдженою помилкою є поверхневий, формальний підхід до його проведення, в результаті чого виявлені сліди погано фіксуються або взагалі не фіксуються та не вилучаються; у протоколі недостатньо докладно описуються обстановка та об'єкти огляду; фотографування не проводиться або фотографуються не всі необхідні об'єкти; не додаються схеми до протоколу; у деяких випадках безпідставно звужуються межі огляду. Вказані недоліки ускладнюють процес закріплення слідів і речових доказів, а також уявлення про їх місце розташування відносно до певних предметів або об'єктів.

В деяких випадках спостерігається безпідставне призупинення розслідування у справі (до проведення всіх можливих та необхідних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів).

При призначенні та проведенні експертиз: як правило, в результаті допущених помилок при проведенні огляду місця події та огляду трупа не призначаються всі необхідні у справі експертизи. Зволікання у проведенні експертизи призводять до втрати важливих речових доказів. Суттєві зауваження викликають і направлення, які видаються працівниками міліції для проведення судово-медичного дослідження трупу, в яких ставиться питання лише про причини смерті особи, а питання про наявність тілесних ушкоджень відсутне (наслідком такої помилки може бути невірна кваліфікація злочину – нез'ясування, яка подія мала місце насправді: вбивство, нещасний випадок чи самогубство).

Отже, для підвищення ефективності розслідування вбивств необхідно своєчасно виявля-

---

¹ Аналітична довідка ГПУ щодо стану досудового слідства у справах про умисні вбивства за 2006-2007 роки.

ти та усувати наявні слідчі помилки. Метою виділення та узагальнення таких помилок є ознайомлення з ними широкого колу практиків, адже це надасть змогу напрацювати і самому слідчому, який веде розслідування, і його керівництву, що здійснює контроль за цією діяльністю, прийоми щодо попередження та усунення помилок та в результаті позбавити від них практичну діяльність.

Враховуючи багатоманітність слідчих помилок, яких найчастіше припускаються під час розслідування вбивств, у статті було започатковано спробу розглянути та узагальнити їх. Однак крім тих класифікаційних підстав, що були запропоновані за основу для їх типізації, з урахуванням результатів практики розслідування цих кримінальних правопорушень можуть виокремлюватися й інші. Тому вважаємо, що існує практична необхідність продовжувати розробку даної проблематики як такої, що сприятиме реалізації принципу невідворотності кримінальної відповідальності.

Список використаної літератури:

1. Александренко О.В. Основные трудности раскрытия та расследования сексуальных серийных убийств // Учені записки Тавр. Нац. ун-ту ім. В.І. Вернадського. Серія Юрид. науки. – Т. 23 (62). – № 2. – 2010. – С. 235-240.
2. Бурданова В.С. Следственные (криминалистические) ошибки // Вопросы совершенствования прокурорско-следственной деятельности: Сб. ст. – СПб., 1996. – С. 11-21.
3. Гранат Н.Л. Следственные ошибки: понятие, виды и причины // Научная информация по вопросам борьбы с преступностью. – М., 1983. – № 76. – С. 15-21.
4. Карагодин В.Н., Морозова Е.В. Криминалистические проблемы обнаружения и устранения следственных ошибок: Учеб.-практ. пособие. – Екатеринбург, 2003.
5. Карпов Н.С. Теоретичні основи та практика використання передового досвіду органів внутрішніх справ у протидії злочинній діяльності: Монографія. – К., 2000.
6. Кондаков Н.И. Логический словарь – справочник. – 2-е изд., испр. и доп. – М., 1975.
7. Коновалова В.О. Вбивство: мистецтво розслідування: Монографія. – К., 2001.
8. Маляренко В. Найпоширеніші помилки та порушення законів, які допускаються при провадженні дізнання і попереднього слідства // Право України. – 2001. – № 3. – С. 15-20.
9. Марченко А.Б. Слідчі помилки та шляхи їх подолання: Автореф. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. – К., 2006.
10. Михайлов А.И., Шейфер С.А. Изучение причин следственных ошибок и путей их устранения в стадии предварительного расследования // Методология и методика изучения следственных ошибок. – М., 1986. – С. 183-187.
11. Протопопов А.Л. Расследование сексуальных убийств. – СПб., 2001.
12. Рябоконт В.В. Следственные ошибки и пути их устранения. – М., 1997.
13. Синеекий О.В. Планування та організація розслідування кримінальних справ про умисні вбивства, які скоєні в умовах неочевидності. – Запоріжжя, 1999.
14. Тихонова Е.В. Расследование и предупреждение серийных сексуальных убийств: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. – Волгоград, 2002.
15. Усанов И.В. Проблемы раскрытия и расследования серийных убийств. – М., 2005.
16. Шейфер С.А., Лазарева В.А. Следственные ошибки и их причины // Проблемы дальнейшего укрепления социалистической законности при расследовании преступлений органами внутренних дел: Сб. науч. тр. – К., 1988. – С. 212-226.

Надійшла до редакції 02.11.2012

